

Quantitat i qua

Jaume Corbera Pou, Departament de Filologia Catalana i Lingüística General de la Universitat de les Illes Balears

La llengua catalana es troba avui en dia en una situació delicada i transcendental, perquè flueixja per dos costats diferents, bé que inseparables. Un costat és el de la quantitat absoluta i relativa de catalanoparlants reals, assidus, normals, molt mala de concretar, perquè cap estudi fet en aquest sentit no és del tot fiable. Sembla, però, resumint dades diverses, que entorn més o menys del 50 % de la població total dels Països Catalans parla normalment en català, amb una diferenciació extrema que va des del 90% a la Franja fins a l'1% a la Catalunya del Nord. És a dir, que una cosa és la gent capaç de parlar-hi (que arriba a un percentatge molt més gran, sobretot a Catalunya i a les Illes Balears) i l'altra és la gent que hi parla realment. Si aqueixa mitjana es manté o augmenta un poc, pareix que el futur ens serà positiu, tot i la possibilitat d'una reducció de l'àrea territorial de la llengua. L'altre costat, però és el de la qualitat, on el problema és més greu, perquè és més mal d'observar per la gent no especialista i més mal de resoldre, perquè hi cal molta força de voluntat.

de part, a més de tots aquells que en una determinada època històrica i en unes condicions molts concretes s'han generalitzat. I aquestes maneres de dir són perfectament acceptables, sobretot en els usos locals, encara que siguin formals.

“El 50 % de la població total dels Països Catalans parla normalment en català, amb una diferenciació extrema que va des del 90% a la Franja fins a l'1% a la Catalunya del Nord.”

Però el problema és més greu en el cas de la interferència de les llengües dels estats que ens empresonen. Tants d'anys de submissió del català a aquestes han tingut també com a conseqüència la pèrdua de la genuïnitat i l'acomodació a la llengua dominant, de manera que s'hi han anat introduint barbarismes de procedència francesa, espanyola o italiana, segons el cas. Els més abundants són clarament els lèxics, que arriben a tots els camps semàntics i han penetrat fins i tot en el vocabulari bàsic, p. ex.:

Mapa dels dialectes catalans.

En totes les àrees lingüístiques és normal la intrusió de formes originals de les àrees veïnes per simples raons de veïnatge i de relacions intenses, i per això trobam occitanismes especials del rossellonès, i aragonesismes i castellanismes especials del català occidental, de tot o

lilitat

- *hombro, tobillo, abuelo,-a, tío, nòvio,-a, companyero,-a, abogad, alcalde, passillo, tubo, xorro, quarto, grifo, xispa, bolso, cubo, bassura, parrilla, lavadora, lavavajillas, làmpara, silló, alfombra, bandeja, assiento, banyo, enxufe, tornillo, destornillador, alambre, manguera, sombrero, traje, lentes, globo, pito, puesto, mançana (de cases), busson, jusgat, quartel, almacén, pasteleria, letxeria, lleterero, lio, enfermetat, colúmpio, lapis, apellido, cuento, barco, ventanilla, isla, pato, tocino, ternera, pàjaro, jamon, man-tequilla, caldo, apretar, algo... etc. etc.*, de la banda espanyola;

- *craion, raion, xampion, genar, pastissier, llinge, xomatge, tamponar, usina, afrós, no-mar, mercí, cadò, page, timide, se rendre compte, s'amusar, llapí, apuprés, quand memes, presque, purtant, domestique... etc.* etc., de la banda francesa;

- *estel-la, saeta, valanga, caval-ló, escoll, abete, fràssino, olmo, pioppo, sàlitxe, ví-mimi, ritxo, édera, cànapa, margueritó, lupo, àquila, txiconya, pavó, gàmbra, gamberó, tòtano, rondinel-la, trilla, girí, rospo, farfal-la, s'abronzar, fatxa, fianco, veixica, respiro, catsoto, estratxar, es-tampel-les, regitar, esvilupar... etc. etc.*, a l'Alguer.

Però n'hi ha també de semàntics:

- *mostrador* (per 'taulell'), *recolzar* i *recolzament* (per 'donar suport' i 'suport'), *composar* (per 'compondre', per la falsa equivalència "cast. 'poner' / cat. 'posar'

= cast. 'componer' / cat. 'composar'), etc. de la banda espanyola, etc.;

- *estimar* (per 'agradar-li a hom'), *reflectir* (per 'reflexionar'), *sentir* (per 'fer olor'), *fer marxar* (per 'enganar'), *desvelar* (per 'descobrir'), etc., de la banda francesa;
- *blanqueria* (per 'nuviatge'), *camp sant* (per 'cementeri'), *negrefum* (per 'sutge'), *oli sant* (per 'extremunció'), *roba* (per 'cosa'), etc., a l'Alguer.

I n'hi ha de fonètics: [χ] en el català d'Espanya, [R] per [r] en el de França, p. ex.

I de morfològics: contra tota la tradició i norma del català, s'escurcen els noms de persona –amb matís afectiu; són els anomenats "hipocorístics"– eliminant-ne les darreres síl·labes, en lloc de les primeres: *Catí, Marga, Magda, Montse, Rafa, Àlex, Sebas, Franci...* (per 'Lina', 'Lida', 'Lena', 'Rata' / 'Rateta', 'Fel' / 'Felet', 'Xandre', 'Tià', 'Cesc' / 'Xesc'...). Aquesta norma forastera s'ha estès a altres substantius comuns, i així es diu "tenir una *depre*", "anar al *col-le*", "anar en *bici*", "mirar la *tele*", "aprovar les *mates*", etc. etc.

I de sintàctics: la construcció normal de complement directe amb la preposició *a*, la perífrasi d'obligació *tenir que*, les construccions amb *lo* anomenat "neutre"... a la part espanyola; el comparatiu *tan... que*, la perífrasi *venir de* per 'acabar de'..., a la part francesa; la perífrasi *continuar a + infinitiu* ("continua a plorar")

per *continuar + gerundi...* o l'interrogatiu *cosa?* per *què?* (*cosa vols?*) en alguerès.

I fins i tot n'hi ha que afecten l'accentuació: *cànvien* per *canvien* és quasi general en català central i valencià, i comença a sentir-se en mallorquí. I *inedit* i *estomac* (p. ex.) són normals en rossellonès.

Però és que, a més a més, el barbarisme moltes de vegades consisteix a eliminar matisos o diferències pròpies del català, inexistentes en la llengua dominant.

I això també ho veim en els tres fronts de conflicte:

◆ l'espanyol:

- en fonologia, es neutralitza la diferència entre /j/ i /ʎ/ (hom pronuncia avui molt sovint *Maiorca, iies*), o entre [ə] i [a] (*al para, la mara*);

- en el lèxic, s'anul·len diferències com la que hi ha entre *secar* i *eixugar* (incomprendiblement, l'IEC ha beneït l'*assecador* de cabells, però pobre d'aquell a qui se li 'sequin' els cabells!) o entre *provar, tastar* i *assajar* o *emprovar* (la gent –inclosos els locutors de ràdio i de televisió– tant prova un cotxe, com un vi, com es prova un vestit);

- en morfosintaxi, s'eliminen els pronoms *en* i *hi* (*pot haver molta gent, tenia dos*), es confonen contínuament els verbs *ser* i *estar*, que s'usen segons el model castellà (*en Joan està solter, ara estan a l'Ateneu*), s'ha oblidat la diferència entre els deter-

Portada del Diccionari bàsic francès-català publicat per la Universitat de Perpinyà l'any 1981.

“Cal, doncs, que es vehiculi una llengua nacional genuïna netejada de barbarismes i integradora de la varietat dialectal, única manera que el parlant de qualsevol indret s’hi reconegui i se n’apropïi fàcilment”

minants quantitius *cap* i *gens de* (això *no té cap importància* en lloc de *això no té gens d’importància*; de fet, *gens de* ha desaparegut del vocabulari d’una gran part de la població), s’ha abandonat l’ús de *cap*, *enlloc*, *gaire*, *gens*, *mai*, *ningú*, *res* en frases interrogatives o dubitatives (en lloc de *en vols cap? vas enlloc? tens gaire gana? ha quedat gens de pa? hi has anat mai? hi ha ningú? vols res?* que és la manera genuïna catalana, ara sentim amb molt més freqüència *en vols algun? vas a alguna banda? tens molta gana? ha quedat una mica de pa? hi has anat alguna vegada? hi ha algú? vols ‘algo’ / alguna cosa?*), es confonen sovint *com* i *com a* (*s’estimen com germans*), etc.

◆ el francès:

- en fonologia, també es neutralitza la diferència entre /j/ i /ʎ/: *caiar*, *Maiorca*.
- en el lèxic, just com a exemple, hom no distingeix entre ‘ruta’ i ‘carretera’ (tot és *ruta*) o entre un ‘tapís’ i una ‘catifa’ (només hi ha *tapís*);
- en morfosintaxi, es suprimeix el pronom *ho* anafòric de *tot* en frases com *he sentit tot* (‘ho he sentit tot’); o s’usa el verb *anar* en comptes de ‘venir’ a, per exemple, *nosaltres anirem amb tu a Perpinyà*; o s’ha quasi eliminat el verb *estar* (*en Pere és content, restarem tota la setmana a Barcelona*); o s’ha anul·lat la diferència entre el pretèrit perfet i el pretèrit indefinit (*ahir som anat a la platja*).

◆ l’italià:

- en el lèxic, entre altres casos, veiem que l’*eixugamà* alguerès és tant el nostre *eixugamà* com la nostra *tovallola* (= it. ‘asciugamano’), o que el *palau* tant vol dir “edifici d’habitatges diversos” com “mansió senyorial o reial”.
- en morfosintaxi, igualment s’ha anul·lat la diferència entre el pretèrit perfet i el pretèrit indefinit (*ahir so anat a la ma-*

rina) o s’ha perdut el pronom neutre *ho*, substituït per *lo* (*lo sabeu, cosa ha dit?*), sempre segons el model de la llengua de l’estat.

Tot això no són més que una part dels exemples possibles de com la nostra llengua està malalta en la seva pròpia essència, i que el mal que ens afecta no és sols el dèficit d’ús social, sinó també l’enorme desfiguració que ha sofrit per tants de segles de sotmetiment. I encara hi podem afegir la gran dificultat que aquest esquarterament estatal que patim representa per a un procés d’adaptació estàndard nacional a la terminologia de l’administració, la tecnologia i la ciència moderna. Amb uns pocs exemples es pot comprendre: al *cotxe* del català espanyol (= cast. *coche*) hi correspon la *vuatura* (= fr. *voiture*) del català francès i la *màquina* (= it. *macchina*) del català alguerès, a l’*apartat de correus* que usam aquí li diuen *buata postal* a la Catalunya Nord i *casel·la postal* a l’Alguer, l’*estanc* és el *bureau de tabac* tot just travessant la frontera de França i l’*estango* a l’altre costat de la mar, la *vacuna* espanyola és el *vaccí* rossellonès i el *vaxino* alguerès, etc. etc. ¿Quins d’aquests termes és el més apropiat per convertir-se en l’estàndard nacional? Ho poden ser *cotxe* i *estanc* perquè pareix que són prou genuïns, segurament ho ha de ser *vaccí* perquè és més etimològic, però no són els més adequats ni *apartat de correus* (calc del castellà), ni *buata postal* (francesisme cru) ni *casel·la postal* (simple italianisme); aquí n’hauríem de crear un de nou, que podria ser *bústia postal*, com proposa Lluís Creixell¹.

Aquesta qüestió de la qualitat és per a mi tan important com la de la quantitat, perquè la finalitat de la normalització lingüística (si és que realment

en podem parlar) ha de ser no solament que una modalitat anomenada "llengua catalana" es converteixi en la llengua normal de cohesió de la societat catalana, sinó també que aquesta modalitat sigui realment catalana, no sigui un catanyol o cosa semblant que recordi només tangencialment uns orígens particulars. Cal, doncs, que es vehiculi una llengua nacional genuïna netejada de barbarismes (p. ex., dels noms tipus *Montse* i *Rafa*, o d'expressions forasteres com *tenir nòvio,-a*, en lloc de 'festejar'), i integradora de la varietat dialectal, única manera que el parlant de

qualsevol indret s'hi reconegui i se n'apropii fàcilment, i també única manera d'evitar la creació d'estàndards regionals excloents els uns dels altres (com van en camí de ser-ho l'estàndard valencià i l'estàndard catalunyès) i, al cap i a la fi, secundaris de la llengua dominant. Només amb l'especificitat algueresa, tant per la distància lingüística respecte als altres dialectes com per la distància geogràfica, cal preveure la promoció d'una modalitat en funció d'estàndard local que, però, sigui la via d'aproximació a l'estàndard general, amb el qual hauria de ser complementari. »

(1)

Diccionari bàsic francès-català (tercera edició ampliada). Centre Pluridisciplinari d'Estudis Catalans. Universitat de Perpinyà, Perpinyà, 1981; p. 22.

Parlar amb propietat

Parlis com parlis, sigui com sigui el teu negoci, el més important és que algú t'escolti. A "la Caixa", més de 25.000 persones t'escolten, t'entenen i treballen a prop teu per a oferir-te la millor solució pel teu negoci.

Parlem?

 "la Caixa"

www.laCaixa.es